

מוסר מצפרדע...

"צפרדע אחת היתה, והיו המצרים מכין אותה, והיא מתזת נחילים נחילים של צפרדעים..."

(מדרש תנחומא)
אמרו רבינו ה"קהילות יעקב": הדעת נותנת שהיו צריכים להפסיק להכותה כדי לא להרבותם, אלא מידת הכעס אומרת 'הכה! צריך להתנקם בה ולהכותה כראוי!' וככל שהוסיפה להתזי הוסיפו לכעוס, וחוזר חלילה...

כך יש לעשות בכל מקום שיש מריבה וכעס: אם ישמעו חרפתם ולא ישיבו ישתקע הדבר, אבל אם ישיבו לשכנגדו הרי ישיב לעומתו, וככל שיוסיף להתנקם בו גם הלה יוסיף לעומתו ככל יכולתו, וסופו כמכת הצפרדעים במצרים!

(טעמא דקרא" ויעי"ש)

מעשה בחכם בעיר סלוניקי, שבליל הסדר, כשאמרו בהלל, את הקטע: "לפיכך אנו חייבים להודות, להלל, לשבח..." השמיט את אחת ההודאות בכוונה, כי לדעתו הדבר מיותר, ואריכות דברים היא...

באותו הלילה חלם חכם רבי שבתי גבריאל יהושע הלום: "פלוגי עשה כך וכך, ויחלה בגרונו בעונו שישא חודשים".

בבוקר חג הפסח פגש אותו, והנה האיש ניחר ומשמיע בקול צרוד ומקרקר: "חג שמח..." השיבו חכם רבי שבתי: "ידעת, זה קרה לך על שאמט דילגת על אחד משבחי ה' ודקדקו עליך, ורק עוד ששה חודשים תתרפא..."

(זכרון סלוניקי)

רבה של העיירה וושקי, הגאון רבי אברהם הופנברג, שלח שאלה אל מורו ורבו, רבינו הנצי"ב, ראש ישיבת וולוז'ין:

'מעשה ארע בביתי, שנתתי לבעל עגלה יהודי חבית, שיביא לי בה י"ש כשר לפסח. והביא לי את הי"ש ביום י"ג ניסן, וטעמתי לפי תומי ממה שהביא, ולא הרגשתי בו טעם שונה.

בבוקר יום ראשון של פסח, בא העגלון לביתי, והתוודה בפני: כי באמצע הדרך לא התאפק ושתה חצי מידה, ומפני הפחד... לקח סוג בירה הנקרא "ברעצנע", שהוא חמץ גמור ומילא בו בחזרה את החבית... זו היתה הודאתו!

לכאורה העגלון אינו נאמן בהודאתו, כיון שמלכתחילה לא סיפר על כך, וכדברי השו"ע שפסק כך. וכן נפסק ש"אין אדם משים עצמו רשע" ולפי דבריו יוצא שהכשיל אנשים באיסור חמץ.

אך לבסוף הוריתי כי המשקה חמץ, וזה כיון שבעל העגלה הפסיד ממון על פי הודאתו, שחייב לשלם עבור מה שגנב, לא אומרים בזה "אין אדם משים עצמו רשע".

הנצי"ב בתשובתו הסכים לסברה זו שהעגלון נאמן, וטען כי עליו לשלם את כל דמי החבית. ואפילו שכבודו טעם ולא הרגיש שינוי בטעם, זה בגלל שלא שמתם לב לכך... אבל אם הייתם מתבוננים בטעמו הייתם מבחינים בשינוי, ולכן הוא היזק ניכר.

ובלי סברה זו העגלון אינו נאמן, כיון שהוא שליח, והינו בחזקת שעשה שליחותו (רמב"ן). או שאין עד אחד נאמן באיסורים (תוס' קידושין ס"ה). ואינו נאמן אף אם היה מספר שהבירה נשפכה לחבית שלא באשמתו.

(עקבי ברכה" ס"ו ועיין יו"ד קכ"ז א')

היכולת להודות בשגיאה ובחוסר ידיעה, ציין הגאון רבי יעקב קמיניצקי הינה כמעט בגדר הבלתי אפשרי עבור בני אדם בכלל ובפרט לאנשי מקצוע. רבי יעקב נהג להדגים עובדה זו מסיפור. בעת שכיחן כרבה של העיירה ציטביאן, ניגש אליו יהודי ובידו צבע מאכל מסוים, בשאלה - האם ניתן להשתמש בו בפסח כדי להוסיף צבע לייץ.

מאחר שרבי יעקב לא ידע בבירור מהם מרכיבי הצבע. ניגש לרוקח המקומי להתייעצות, זה הבטיחו כי החומר ראוי לשימוש בפסח. אולם, רבי יעקב חש כי הרוקח בוש להודות באי ידיעתו לגבי הרכב החומר והמשיך בחקירותיו. לבסוף התברר כי הצבע אינו כשר לפסח...

סירוב זה להודות באפשרות שטעה, אמר רבי יעקב, היא הסיבה למאמרו חז"ל 'טוב שברופאים לגיהנם' - מעטים הם הרופאים שיקדישו יום נוסף, לאחר שכבר הגיעו להחלטה, כדי לשקול מחדש את המקרה. (רבי יעקב)

בחול המועד פסח וסוכות תיקנו באיזמיר תקנה גדולה שלא יוכל אף אחד מבני ישראל לפתוח חנות, כי אם מי שמוכר מאכל ומשתה! וצריכים הרבנים שבכל דור להוציא על זה "קול קורא" מדי חג. (משא היים)

סיפר הר"ר מנחם אליעזר מוזס: הדבר היה ממש לפני חג הפסח, אחד האדמו"רים היה אמור להגיע לביקור אצל רבינו ה"אמרי חיים". הרבי ביקש שיכינו עבורו כיבוד. במטבח כבר בישרו מאכלי פסח, ואני שלא ראיתי בכך משימה ראשונה במעלה, ובפרט לא בזמן כזה הוצאתי מפי דברים ברוח מחשבות...

הרבי לא הגיב, אך מאוחר יותר כשעבר ליד המטבח, פנה אלי ואמר: "רואה אתה, מההבל היוצא מן הסירים רואים מה מתבשל בתוכם, כך גם מהבל פיו של האדם יודעים מה נעשה בתוכו!"

דברי מוסרו קלעו היטב למטרתם ואין צורך לספר שהכיבוד הוכן והוגש על הצד היותר טוב. כך חניכנו הרבי על כל צעד ושעל לשמירת הלשון ולכל מידה טובה. (בטאון ההתאחדות ויניץ' ניסן תשס"ז)

כשבא הגאון רבי יעקב קמיניצקי למנות את שבחיה של אשתו הראשונה, סיפר איך היא לא חסכה כל מאמץ למלא את צרכי האורחים הרבים שהגיעו לביתם לפסח. עד כדי כך שבישלה את מאכלי החג באופן מיוחד לשישה אורחים שונים, כל אחד וחומרותיו, כל אחד וכליו המיוחדים לפי דרישתם ומילאה את רצון כולם בשלום ובמנוחה עם חינך על שפתיה! (במחיצת רבנו)

מצות בבומביי

בעת נדודי הגאון רבי אלחנן קונשט כבחור בימי מלחמת העולם השנייה הגיע לבומביי. כאשר התקרב חג הפסח, בירר אצל אנשי המקום אודות מצות לפסח. 'הינך מוזמן להצטרף אלינו לאפיית מצות ביום פלוני' אמרו לו. לתדהמתו גילה כי הבצק שנועד לאפיית המצות הינו חמץ גמור... הבצק עמד במרכז חצר בית הכנסת תחת שמש יוקדת וכך הלך ותפח...

הבחור הצעיר אלחנן, על אף מעמדו כפליט חש כי מוטלת עליו החובה להציל את יהודי הקהילה מאיסור כרת של אכילת חמץ.

בשבת, בגמר התפילה קם והכריז באוזני המתפללים: 'ראיתי את אפיית המצות ואני אומר לכם שהמצות הינם חמץ גמור והאוכלם בפסח מתחייב כרת!'

ר' אלחנן ערך מזכרונו רשימת הלכות אפיית מצות והספיק לאפות מצות מהודרות, שאף אחדים מבני בומביי שדבריו נגעו לליבם זכו באותה שנה לאכול מצות מהודרות. (באר אלחנן)

ליל הסדר בחצי האי קרים

בשל מחלת האסטמה בה לקה הגאון רבי אברהם נח פאלי, נאלץ לשהות בחצי האי קרים גם בחג הפסח.

רבי אברהם נח חנך בדעתו היכן יוכל לשמור את מצותיו. כיון שהבחין שבעלת הבית בו התאכסן הכשירה את מחסן העצים כבר בחודש שבט. הבין שבבית כזה יכול הוא לאכסן את מצותיו ללא חשש.

מתחילה חשב לערוך את הסדר לבדו, אבל לאחר שבעלי הבית הפצירו בו נענה לבקשתם.

בשובם מבית הכנסת המתינה לרבי אברהם נח הפתעה נוראה: שולחן הסדר היה ערוך כהלכתו: קערה, כלי כסף וכלים נאים, אבל על אחד ממגשי הכסף הונח בשר חזיר... אחוז תדהמה נרתע לאחוריו, בעלת הבית שסברה שהוא חושש מחמץ, חזרה ואמרה שהכל בושל בכלים כשרים לפסח... (ר' הירש)

מצות בסיביר

מעשה מופלא: בימי מלחמת העולם השנייה, במהלך בריחתו מפולין לרוסיה, נתפס ר' שלום כספי בידי חיילי הצבא האדום ונחשד כמרגל, נשפט ונשלח לעשר שנות גלות בסיביר. באחת השנים, כאשר לפי חשבון יהודי המחנה חל חג הפסח, הצליח ר' שלום בדרך לא דרך להשיג קמח, בנה תנור ואפה מצות.

לאחר הפסח התעוררה לו שאלה אודות כשרותן של המצות. עברו מספר ימים ולמחנה הגיע תלמיד חכם, הציע לפניו ר' שלום את ספקותיו. השיב לו: "אם כדברייך, הרי המצות חמץ".

הבחין היהודי בצערו של ר' שלום, ואמר: "הנה יש עימי מצות כשרות, קח אותם ותאכלם ב"פסח שני"... וכך עשה.

עברו שנים, ר' שלום עלה לארץ והתגורר בעיירה דימונה. יום אחד ראה בבית הכנסת מונח לוח שנה ישן, עלעל בו וראה שמופיעות בו השנים בהן שהה בסיביר. והנה למרבה הפתעתו, ראה כי השנה בה ארע הסיפור עם המצות והתנור היתה שנה מעוברת, נמצא שאת מצות החמץ אכל בפורים... ובפסח זכה ואכל מצות כשרות! (נר לשולחן שבת, מפי נכדו, ידידי ר' י"ד)

תחפושת בפסח

לפני עשרות שנים התגלה כי ה"ערבי" של בני ברק היה יהודי... הוא היה גר בסוף רחוב הרב שך, באותם ימים שתושבי הרחוב ושמו של הרחוב היו אחרים...

כשנפטר, באה אשתו לבקש מה"חברא קדישא" שידאגו לו לקבר... שאלוה על מה ולמה, מה פתאום?! השיבה: "הוא יהודי"... ביררו והנה לתדהמתם אמת הדבר, הוא היה יהודי מסכן, עני שעשה זאת לפרנסה...

אחת השאלות שעלתה בעקבות הגילוי המזעזע הזה היתה: מה דין החמץ שנמכר לו? והתירו ע"פ ה"שערי תשובה" (א"ח תמ"ח) שכתב שבאונס גמור לא קנסו ולא נאסר החמץ. ועיי"ש אריכות, בין השאר הביא שבספר "חיים שאל" כתב להתיר בשם קדוש אחד שהסכים עמו. (נר לשולחן שבת)

שולחן הסדר באשכנז ואיטליה

השיב הגאון רבי משה חגיז: 'שאלת על מה שעושים מקצת קהילות הקודש מאשכנז ואיטליה שלשה ימים קודם חג הפסח מכינים את השולחן עליו עורכים את הסדר.

אען ואומר לך, הוי זהיר בדבריך ואל תלעיג על מנהג ישראל שכעין תורה הוא, ואם נחקר נמצא שהוא תורה ממש, ודאי מנהג זה הוא זכר לקרבן פסח, שהיו מבקרים אותו שלשה ימים'.

(סוף ספר "ברכת אליהו" וזנב תפ"ח, הביאו הג"ר א.ברגר "זכור לאברהם" תשנ"ט)

"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח!"

כתב הגאון רבי חיים פאלאגי: עוד נראה לפרש על פי מה שכתב בספר חסידים שאסור לספר בשבת דברים שמצטער בהם, וכתבתי בספרי הקטן "רוח חיים" דפשוט שהוא הדין ביום טוב, כיון דמחוייב לשמח.

ואם כן אל תאמר שבסיפור יציאת מצרים, יש לדלג ולא לספר את כל צרות השעבוד שהמצרים עשו: הרגו שלש מאות ילדים כל יום, השעבוד האכזרי, ארבע חמישיות שמתו במכת חושך, בני אפרים ועוד ועוד, שהיית מקצר בפרטים אלו, מה עוד שהילדים הקטנים מפחדים וסובלים בשומעם סיפורים כאלה...

לזה אומר בעל ההגדה: **'כל המרבה לספר'** - אפילו באלו הדברים, בתלאות השעבוד **'הרי זה משובח'** - כיון דהכל הוא להודות לה' ולברכו, וכל הצער והיסורים הללו אינם אפילו אחד מאלפי אלפים מהנפלאות אשר עשה ה' לעמו במצרים. (חיים לראש)

פעם אחת הפליג הגאון בעל ה"חידושי הרי"ם" מצדקותו של הגאון ה"נודע ביהודה", וסיפר: כי בליל הסדר כשפותחים את הדלת ב"שפוך חמתך" היה ה"נודע ביהודה" הולך ומלווה את אליהו הנביא עד לסוף מדרגות ביתו, ואמר: "לא שהיה רואה את אליהו הנביא, אך היה מאמין שאליהו הנביא בא לכל אחד מישראל, לכן היה הולך ומלווה אותו". סיים חידושי הרי"ם: "אמונה כזו גדולה היא יותר מגילוי אליהו!" (אור פני יצחק)

רוב הבבלים קוראים את ההגדה עם תרגום ערבי בבלי, ואומרים אותה בניגון מיוחד. בעת אמירת המכות נוטל האב כוס יין, וכל פעם שהוא מזכיר שם של "מכה" הוא שופך מקצת מן היין לתוך כלי ישן, וכל המסובים מזכירים שמותיהם של שונאי ישראל, כגון: האב: "דס". המסובים: "יחול על ראש המן!" האב: "צפרדע". המסובים: "יחול על ראש עמלק!"

וכך על דרך זו מזכירים את שמות שונאי ישראל באותו הזמן. לאחר גמור ה"מכות" ו"הקללות" זורקים את הכלי הישן עם היין שבתוכו הרחק מן הבית... (ילקוט מנהגים)

באחרון של פסח נוהגים בתפוצות ישראל שאוכלים יחד ולא מחמירים כימי הפסח. ברופשיץ נהגו בעלי הבתים להביא קניידלך לשולחן של הצדיק רבי נפתלי, ומהם אכלו. והיה אומר רבי נפתלי שמהקניידלך הוא מכיר את טיב בעליו...

והסביר: כידוע הקניידלך מעורבים עם שומן אווזים. והיה, אם בעל הבית קם לפנות בוקר לומר תהילים ולהתכונן כראוי לתפילה, היה נותן מזון לאווזים שלו, וממילא נתוסף להם שומן רב. ולכן הקניידלך שלו מעולים. אך אם הקניידלך אינם טובים, נמצא שבעל הבית הזה ישן עד הבוקר ומרעיב את אווזיו, אזי אין להם די שומן ולכן הקניידלך שהכינו מהם פחות טובים... (ס"ב)

ונסיים בטוב - סיפר ה"אמרי חיים": הבעש"ט סיפר משל, פעם הוזמן גוי לליל הסדר אצל יהודי. ראה הגוי שמניחים על השולחן מצות קשות, מטבילים כרפס במי מלח, אוכלים מרור ואחר כך שוב אוכלים אותו כרוך במצה קשה - קם וברח מהשולחן.

לאחר זמן מצאו היהודי ואמר לו: מדוע ברכת, אילו היית ממתין עוד מעט היית רואה שמגישים לשולחן כל טוב...

סיים ה"אמרי חיים": "קניידלךך ... - ילדים, אל תעזבו את החזית, עוד יהיה טוב!" (הגדה של פסח נצח שבמלכות)